

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

M. Fabii Quintiliani Institutionum Oratoriarum Libri Duodecim

Summa diligentia ad fidem vetustissimorum codicum recogniti ac restituti

Quintilianus, Marcus Fabius

Lugd. Batav. ; Roterodami, 1665

Cap. IV. De primis apud rhetoreni exercitationibus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12945

judicio suo coget. ¹ Sit ergo tam eloquentia quam moribus præstantissimus, qui ad ² Phœnicis Homerici exemplum dicere ac facere doceat.

¹ *Sit ergo.*] Generalis est conclusio utriusque capitis. *Turneb.*

² *Phœnicis Homerici.*] Libro nono Iliados in legatione ad Achillem Phœnix Achillis pædagogus ait se illi du-

ctum esse à Peleo ut eum efficeret & verborum oratorem & rerum actorem. *Turneb. Phœnicis Homerici.*] Hoc Cic. de Oratore 3. Ut ille apud Homerum Phœnix. *Camerar.*

C A P. I V.

De primis apud rhetorem exercitationibus.

⁴ **H**inc jam quas primas in docendo partes rhetorum partem, tradere incipiam: dilata parum per illa, ¹ quæ sola vulgo vocatur, *arte rhetorica*. Ac mihi opportunus maxime videtur ingressus ab eo cujus aliquid simile apud grammaticos puer didicerit. ² Et quia narrationum, excepta qua in caussis utimur, tres accipimus species: *fabulam*, quæ versatur in tragædiis atque carminibus, non à veritate modo, ³ sed etiam à forma veritatis remotam: *argumentum*, quod falsum, sed vero simile comædiæ fingunt: *historiam*, in qua est gestæ rei expositio: grammaticis autem poëticas dedimus: ⁴ apud rhetorem initium sit historia, tanto robustior, quanto verior. Sed narrandi quidem quæ nobis optima ratio videatur, tum demonstrabimus, cum de judiciali parte

DE *progymnasmatibus* quæ sunt prima apud Rhetorem elementa, ante justum declamationis opus agit, primumque de narratione, non illa quidem civili, quæ pars est inventionis, sed historica. nam fabulosas narrationes grammaticis libro primo dedit, atque ita rhetorum officia cum officiis grammatici conjungit. *Turneb.*

¹ *Quæ sola.*] Accipio de præceptionibus Rhetoricis. Nam illas *artem* vocare solemus. *Camer.*

² *Et quia narrationem.*] Fabius hoc

loco sequi videtur eum qui scripsit *Rhetoricam ad Herennium*. nam cum ille divideret narrationem in civilem, digressoriam, & illam quæ remota est à causis civilibus, hanc postremam in tres has partes diduxit. *Turneb.*

³ *Sed etiam à forma.*] Ut fabula Atrei & Thyestis, Medæ, Iphigeniæ, & totæ narrationes *μετὰ μὲρ φόρων*. Cicero Rhetor. I. *Camer.*

⁴ *Apud Rhetorem initium sit historia.*] Vide Casauboni Commentar. ad Persii Sat. I. pag. 113.

¹ *Interia*

parte dicemus. ¹ Interim admonere illud satis est, ut sit ea neque arida prorsus atque jejuna: (² nam quid opus erat tantum studiis laborem impendere, si res nudas atque inornatas indicare satis videretur?) neque rursus sinuosa, & accersitis descriptionibus, in quas plerique imitatione poëticae licentiæ ducuntur, lasciva. ³ Vitium utrunque: pejus tamen illud quod ex inopia, quam quod ex copia venit. Nam in pueris oratio perfecta nec exigi nec sperari potest: melior autem est indoles læta, generosique conatus, & vel plura iusto concipiens interim spiritus. ⁴ Nec unquam me in his discentis annis offendat si quid superfuerit. Quin ipsis doctoribus hoc esse curæ velim, ut teneras adhuc mentes more nutricum mollius alant, & fatiari velut quodam jucundioris disciplinæ lacte patiantur. Erit illud plenius interim corpus, quod mox adulta ætas adstringat. Hinc spes roboris. ⁵ Maciem nanque & infirmitatem in posterum minari solet protinus omnibus membris expressus infans. Audeat hæc ætas plura, & inueniat, & inventis gaudeat, sint licet illa non satis interim sicca & severa. ⁶ *Facile remedium est ubertatis, sterilia nullo labore vincuntur.* Illa mihi in pueris natura minimum spei dabit, in qua ingenium ⁷ iudicio præsu-

¹ *Interim admonere illud.*] Aphthonius narrationem habere debere ait, *claritatem, brevitatem, persuasionem, & verborum electionem*: Fabius paulo locupletiore esse vult, quoniam (ut scribit libro quarto) satius est narrationi aliquid superesse quam deesse, præsertim in pueris, quos minime aridos esse conuenit. *Turneb.*

² *Nam quid opus erat tantum studiis laborem.*] Mss. Palat. *Tantum studiis laboris impendere.* Et inf. lib. eodem c. 6. Gebhard. Crepund. lib. 2. cap. 8. p. 79.

³ *Vitium utrunque.*] Utitur egressione Fabius, ac vitium jejunitatis & copiam inter se comparat, aitque in puero potiore esse copiam quam ariditatem. *Turneb.*

⁴ *Nec unquam.*] *Stylus* hic est quem

Cicero Sophistis tribuit, qui acutus sententiis & metaphoris floridis abundat: in quo eminet Isocrates. *Idem.*

⁵ *Maciem nanque.*] Infantes esse solent vulgo humidiores & corpulentiores, ideoque membris minus expressis & formatis, sed paulatim ætate adolescente incipiunt membra figurari. quod si initio bene figurata fuerint, cum crescent exilia reddentur & imbecilla. *Idem.*

⁶ *Facile remedium ubertatis.*] Sic Seneca lib. 4. *Controvers.* 25. quem vide.

⁷ *Judicia præsumitur.*] Quemadmodum Fabius libro primo *præcox ingenium* damnabat, ita nunc quoque præcox iudicium, quod de ingenii fertilitate aliquid refecet. Intelligi etiam hoc modo locus poterit, cum aliquis non ingenii

H

dexteri-

præsumitur. ¹ Materiam esse primum volo vel abundantio-
rem, atque ultra quam oporteat fusam. ² Multum inde deco-
quent anni, multum ratio limabit, aliquid velut usu ipso
deteretur, sit modo unde excidi possit, & quod exculpi,
erit autem, si non ab initio tenuem nimium laminam duxe-
rimus, & quam cœlatura altior rumpat. Quod me de his
ætatibus sentire minus mirabitur, qui apud ³ Ciceronem le-
gerit, *Volo enim se efferat in adolescente fecunditas*. Quapro-
pter in primis evitandus, & in pueris præcipue, magister
aridus, non minus, quam teneris adhuc plantis siccum &
sine humore ullo solum. Inde fiunt humiles statim, & vel-
ut terram spectantes, qui nihil supra quotidianum sermo-
nem attollere audeant. ⁴ Macies illis pro sanitate & iudicii
loco infirmitas est: & dum satis putant vitio carere, in id
ipsum incidunt vitium, quod virtutibus carent. Quare mi-
hi ne maturitas quidem ipsa festinet, nec musta in lacu sta-
tim austera sint: sic & ⁵ annos ferent, & vetustate profi-
cient. ⁶ Ne illud quidem quod admoneamus indignum est,
ingenia puerorum nimia interim emendationis severitate deficere:
nam & desperant, & dolent, & novissime oderunt: &
quod maxime nocet, dum omnia timent, nihil conantur.
⁷ Quod etiam rusticis ⁸ notum est, qui frondibus teneris

NON

dexteritate, sed iudicii præsumptione
& conceptione nititur. *Turneb. Iudicio
præsumitur.*] Hoc est, ubi ingenium ju-
dicio constat seu concipitur. Ingenii
enim naturalis est vis, iudicium studio
paratur. *Camerar.*

¹ *Materiam, &c. fusam.*] Metaphora
ducta est à fusoribus & excusoribus, qui
per conflationem opera ex metallis con-
ficiunt.

² *Multum inde decoquent anni, &c.*] *Decoquere*, est minuere, detrahere. Ita
& docti scripta sua, ubi semel illa effu-
derunt, diligenter castigant, plurima
detrahendo. Vide *Casaub. ad Persf. pag.*
159. &c.

³ *Ciceronem.*] II. De Orat.

⁴ *Macies illis.*] Quia graciliter dicunt

& humiliter, neque sermonem attolle-
re audent, huiusmodi infirmitatem di-
cendi esse optimam putant, optimum-
que iudicant vitio copiam carere. *Turneb.*

⁵ *Annos ferent.*] *Vinum dicitur annos
ferre*, quod inveteratum & diutius as-
servatum non degenerat. contrario mo-
do dicitur *vinum sugere*, quod ætati ce-
dit, & sensim vapescit. *Idem.*

⁶ *Ne illud.*] Hoc paræneticum est,
admonetque ne præceptor in emendan-
do sit severior. *Idem.*

⁷ *Quod etiam rusticis.*] *Collumella*
quoque præcipit, cum erunt teneræ
plantæ, vel teneri etiam turiones vi-
tium, si quid auferendum sit, *pampine-
tur manu, non etiam ferro.* *Idem.*

⁸ *Notum est.*] *Virgil. Georg. 2.*

I. Totas

non putant adhibendam esse falcem, quia reformidare fer-
rum videntur, & cicatricem nondum pati posse. Jucun-
dus ergo tum maxime debet esse præceptor, ut remedia,
quæ alioqui natura sunt aspera, molli manu leniantur: lau-
dare aliqua, ferre quædam, mutare etiam, reddita cur id
fiat ratione: illuminare, interponendo aliquid sui. Non-
nunquam hoc quoque erit utile, ¹ totas ipsum dictare ma-
terias, quas & imitetur puer, & interim tanquam suas amet.
At si tam negligens ei stylus fuerit, ut emendationem non
recipiat: expertus sum prodesse, quoties ² eandem mate-
riam rursus à me tractatam, scribere de integro juberem:
posse enim eum adhuc melius. quatenus nullo magis studia
quam spe gaudent. Aliter autem alia ætas emendanda est,
& pro modo virium exigendum, & corrigendum opus.
Solebam ego dicere pueris aliquid ausis licentius aut lætius,
laudare illud me adhuc, venturum tempus quo idem non
permitterem. ita & ingenio gaudebant, & iudicio non fal-
lebantur. ³ Sed ut eo revertar, unde sum egressus: *Narra-
tiones* stylo componi quanta maxima possit adhibita diligen-
tia volo. Nam ut primo cum sermo instituitur, dicere
quæ audierint, utile est pueris ad loquendi facultatem, ideo-
que & retro agere expositionem, & à media in utranque
partem discurrere sane merito cogantur, sed ad præcepto-
ris gremium, & dum aliud non possunt, & dum res ac ver-
ba connectere incipiunt, ut protinus memoriam firment:
⁴ ita cum jam formam rectæ atque emendatæ orationis ac-
cipient,

¹ *Totas ipsum dictare materias.*] *Mate-
rias* appellat Fabius, quæ Græci ap-
pellant *themata*, nos etiam *argumenta* &
proposita dicimus. totas præceptor ma-
terias dictat, cum argumentum ita fufe
explicat, ut nihil relinquat quod ad rei
tractationem pertineat. *Turneb.*

² *Eandem materiam rursus à me tra-
ctatam.*] Vide Gebhard. *Crepund.* li-
bro 2. cap. 9. qui ex MS. Palat. leg. *re-
tractatam.*

³ *Sed ut eo revertar.*] *Epanodos* est ad

rem propositam. Porro diligentiam styli
in narrationibus exigit, quod cum hoc
progymnasma nos præparet ad narra-
tiones civiles, eas oportet esse diligen-
ter compositas, ut nihil iudicem læreat.
alioqui enim, ut ait Fabius, confirma-
tioni hoc oberit. *Turneb.*

⁴ *Ita cum jam.*] Fabius ita præcipit,
ut pueri primum loqui discant, & verba
connectere: deinde recte & emendate
loqui: postremo ex tempore dicere.

Idem.

cipient, extemporalis garrulitas, nec expectata cogitatio & vix surgendi mora, circulatoriæ vere jactationis est, ¹Hinc parentum imperitorum inane gaudium, ipsis vero contemptus operis, & inverecunda frons, & consuetudo pessime dicendi, ²& malorum exercitatio, &, quæ magnos quoque profectus frequenter perdidit, arrogans de se persuasio innascitur. Erit suum ³parandæ facultati tempus, nec à nobis negligenter locus iste transibitur. Interim satis est si puer omni cura, & summo quantum ætas illa capit, labore, aliquid probabile scripserit: in hoc assuescat, hujus rei naturam sibi faciat. Ille demum in id quod quærimus, aut ei proximum poterit evadere, qui ante discet recte dicere, quam cito. ⁴Narrationibus non inutiliter subjungitur ⁵opus destruendi confirmandique eas, quod ἀναστροφὴ & ὑπεροστροφὴ vocatur. Id porro non tantum in fabulosis & carmine traditis fieri potest, verum etiam in ipsis annalium monumentis: ut si quærat an sit credibile super caput ⁶Valerii pugnantis sedisse corvum, qui os oculosque ⁷hostis Galli rostro atque alis everberaret: sit in utranque partem ingens ad dicendum materia. ut de serpente ⁸quo

Scipio

¹ *Hinc par. imperit. inane gand.]* Sed ut *inania* quædam gaudia, sic etiam sunt *vera & solida*: ut Seneca docet Epist. 59. lib. 8. & Fr. Jaretus ad Symmachi l. 1. Epist. 25. p. 24.

² *Et malorum exercitatio.]* Gebhard. Crepund. lib. 2. cap. 9. p. 82. ex MS. legit: *malorum exortatio.*

³ *Parandæ facultati.]* Facultatem appellat Fabius, extemporalem dicendi facilitatem. de qua ager libri decimi capite septimo Turneb. *Facultati.]* Al. *Facilitati.*

⁴ *Narrationibus non inutiliter.]* De confirmatione & refutatione loquitur, ut sunt *progymasmata*, non inventionis partes. locum habent, inquit Aphthonius, non in rebus vel manifestissimis, vel falsissimis, sed in ambiguis & dubiis. Turneb.

⁵ *Opus destruendi.]* Satis ipse explicat Fabius cujusmodi sit opus & ἀναστροφὴς, quæ est refutatio, & ὑπεροστροφὴς, quæ est assertio. Vide & Gellium lib. 9. cap. xi. *Camerar.*

⁶ *Valerii pugnantis.]* Liv. dec. 1. lib. 7.

⁷ *Hostis Galli.]* Valerius tribunus in exercitu Camilli persequentis Gallos Senones, provocatorem Gallum singulari certamine superavit, adjutus à Corvo. Unde *Corvinus* est appellatus. Turneb.

⁸ *Quo Scipio traditur genitus.]* Ajunt matrem Africani diu sterilem fuisse, & cum ea aliquando visum serpentem, ex quo genitum Scipionem fama distulit. Idem scribitur de Olympiade matre Alexandri. idem de Accia matre Augusti Cæsaris. Gel. lib. 7. cap. 1. Liv. dec. 3. lib. 6. & dec. 1. lib. 10. *Idem.*

¹ *Nam*

Scipio traditur genitus, & lupa Romuli, & Ægeria Numæ. ¹ Nam Græcis historiis plerunque poëticæ similis est licentia. Sæpe etiam quæri solet de tempore, de loco, quo gesta res dicitur. ² Nonnunquam de persona quoque, sicut Livius frequentissime dubitat, & alii ab alijs historici dissentunt. ³ Inde paulatim ad majora tendere incipiet, laudare claros viros, & vituperare improbos: quod non simplicis utilitatis opus est. Nanque & ingenium exercetur multiplici variaque materia, & animus contemplatione recti pravique formatur, & multa inde cognitio rerum venit: exemplisque, quæ sunt in omni genere causarum potentissima, jam tum instruitur, cum res poscet usus. ⁴ Hinc illa quoque exercitatio subit *comparationis*, uter melior, uterve deterior: quæ quanquam versatur in ratione simili, tamen & duplicat materiam, & virtutum vitiorumque non tantum naturam, sed etiam modum tractat. Verum de ordine laudis, contraque, quoniam tertia hæc rhetorices pars est, ⁵ præcipiemus suo tempore. ⁶ Communes loci (de iis loquor quibus citra personas in ipsa vitia moris est perorare, ut in *adulterum, aleatorem, petulantem*) ex mediis sunt judiciis, & si reum adjicias, accusationes: quanquam hi quoque ab illo generali tractatu ad quasdam deduci

¹ *Nam Græcis hist.]* De Latinis non dissimiles quæstiones: ut de Romuli ascensione in cælum, apud Cic. lib. 1. de legibus. Fl. Vopiscus in Aureliano. Neminem scriptorum quod ad historiam attinet non esse mentitum. *Pith.*

² *Nonnunquam de persona.]* Sic statim libro primo ab urb. dubitat Livius an *Ascanius* sit filius *Æneæ* ex *Creusa* an ex *Lavinia*. & an *Lucius Tarquinius* sit *Tarquinius Prisci* filius, an nepos, dubitatur, quia diversa scribunt Livius & *Dionysius*. *Turneb.*

³ *Inde paulatim.]* Aliud est progymnasma, *laus & vituperatio*: quod non solum in personis, sed in alijs quoque rebus exerceri solet: in personis tamen

frequentissime, idque bifariam, vel simpliciter, vel ex *comparatione*. *Idem.*

⁴ *Hinc illa quoque.]* *Comparationem* *Aphthonius* sejungit à laudatione & vituperatione, sub his tamen eam complectitur *Fabius*: ac nihil est omnino aliud quam laus aut vituperatio duplicata. *Idem.*

⁵ *Præcipiemus.]* Libro 3.

⁶ *Communes loci.]* Communes formulæ quæ dicuntur per amplificationem in virtutes aut vitia, aut seorsum tractantur, ut progymnasmata, aut in orationum epilogis ponuntur, idque dupliciter, vel illo generali ambitu, vel addita circumscriptione. quanquam ubique est *thesis*. *Turneb.*

deduci species solent, ut si ponatur *adulter cacus, aleator pauper, petulans senex*. Habent autem nonnunquam etiam defensionem. ¹ Nam & pro *luxuria*, & pro *amore* dicimus, & leno interim parasitusque defenditur: sic ut non homini patrocinemur, sed crimini. ² Theses autem quæ sumuntur ex rerum comparatione, ut ³ *rusticanane vita* an *urbana* potior, ⁴ *jurisperiti* an *militaris viri laus major*, mire sunt ad exercitationem dicendi ⁵ speciosæ atque uberes: quæ vel ad suadendi officium, vel etiam ad iudicium disceptationemque juvant plurimum. Nam posterior ex prædictis locus, in causa Murænæ copiosissime à Cicerone tractatur. ⁶ Sunt & illæ pene totæ ⁷ ad deliberativum pertinentes genus, *ducendane uxor, petendine sint magistratus*. Nanque hæ personis modo adjectis suasoriæ erunt. ⁸ Solebant præceptores mei, neque inutiles, & nobis etiam jucundo genere exercitationis, præparare nos conjecturalibus causis, cum quærere atque exequi juberent, ⁹ *cur armata apud Lacedæmonios Venus: & quid ita crederetur Cupido puer, ac volucer, & sagittis ac face armatus*, & similia: in quibus scrutabamur voluntatem, cujus in controversiis frequens quæstio est: quod genus
chriæ

¹ Nam & pro *luxuria*.] Sunt hæ materiæ quas appellat Gellius *infames & insopinabiles*: quibus libenter se exercebat Phavorinus, quod crederet hujusmodi materias ingenium expergefaceret. *Idem*.

² Theses autem.] Theses aut simplices sunt aut comparatæ. comparatæ majorem quærunt laborem, cum illic omnia duplicentur. *Idem*.

³ *Rusticane vita*.] Hanc thesin tractat Varro libro secundo *de re rustica*, ac potiore ostendit rusticam. *Idem*.

⁴ *Jurisperiti an militaris*.] Hæc thesis tractatur à Cicerone in oratione pro Muræna adversus Servium Sulpitium jurisconsultum. *Idem*.

⁵ *Speciosæ*.] Al. *Spatiosæ*.

⁶ *Sunt & illæ*.] Quanquam plerumque in deliberatione tota thesis tractatur, tamen deliberandi principium non

solet dare thesis, sed hypothesis, quæ postea revocatur ad thesin. *Turneb.*

⁷ *Ad deliberativum pertinentes genus*] MS. elegantius: *Pertingentes*. Vide Gebhard. *Crepund.* lib. 2. c. 9. pag. 82.

⁸ *Solebant præceptores mei*.] Hoc progymnasma videtur omissum esse & ab Hermogene, & ab Aphthonio, nisi forte sub chria complecti velis, uti quæritur, *quare apud Lacedæmonios statua Veneris erat armata*. *Turneb.*

⁹ *Cur armata apud Lac. Venus*.] *Lactantius* lib. *Instit.* 1. cap. 20. p. 78. &c. describit Venerem calvam & armatam. *Exstat* & lib. 5. *Epist.* p. 185. *Epigramma* Ang. Politiani in Venerem armatam. *Armata apud Lacedæmonios Venus*.] *Exstat* Ausonii carmen de Venere armata ex Græco. Cupidinis autem picturæ causas Propertius libro xx. reddit. *Camerar.*

¹ Nam

chriæ videri potest. ¹ Nam locos quidem, quales sunt de testibus *semperne his credendum*: & de argumentis, *an habenda etiam parvis fides*: adeo manifestum est ad forenses actiones pertinere, ut quidam nec ignobiles in officiis civilibus, scriptos eos, memoriæque diligentissime mandatos, in promptu habuerint, ut quoties esset occasio, extemporales eorum dictiones his velut ² *emblematis* exornarentur. Quo quidem (nec enim ejus rei iudicium differre sustineo) summam videbantur mihi infirmitatem de se confiteri. Nam quid hi possint in causis, quarum varia ac nova semper est facies, proprium invenire, quomodo propositis ex parte diversa respondere, ³ altercationibus velociter occurrere, testem rogare, qui etiam in iis quæ sunt communia, & in plurimis causis tractantur, vulgatissimos sensus verbis nisi tanto ante præparatis, prosequi nequeant? Necessè est his, cum eadem iudiciis pluribus dicunt, aut fastidium moveant, velut frigidi & repositi cibi: aut pudorem deprehensa toties audientium memoria infelix supellex: quæ, sicut apud pauperes ambitiosos, ⁴ pluribus & diversis officiis conteratur: ⁵ cum eo quidem, quod vix ullus est tam communis locus, qui possit cohærere cum causa, nisi aliquo propriæ quæstionis vinculo copulatus: appareatque eum non tam insertum, quam applicitum; vel quod dissimilis est cæteris, vel quod plerunque assumi etiam parum apte solet, non quia desideratur, sed quia paratus est. ⁶ ut quidam

¹ *Nam locos quidem.*] Alios tractat locos communes, qui appellantur à Rhetoribus *inartificiales*, quorum inventio caret arte, tractatio artificiosa est. *Turnebus.*

² *Emblematis.*] Immissuras dicamus. *Camerar.*

³ *Altercationibus.*] *Altercationes* appellat Fabius, cum non habet oratio continua & perpetua, sed utrinque interrogationibus & responsionibus interrupta. *Turneb.*

⁴ *Plurib. & diversis off. conteratur.*]

MSS. Palat. Pluribus & divisis officiis. Vide Gebhard. Crepund. lib. 2. c. 9.

⁵ *Cum eo quidem.*] Locus communis cum absimitur cum proprio themate, apte debet conjungi, ut videatur illuc immigrasse sponte, non accersitus fuisse. Hi autem nihil habent pensi quomodo inseratur, dum aliquo modo applicetur. *Turneb.*

⁶ *Ut quidam.*] Quosdam reprehendit, qui allesti sententiis quibusdam plausibilibus excurrunt in locos communes spaciosos, idque præpostere:

dam sententiarum gratia verbosissimos locos arcessunt,
 2 cum ex locis debeat nasci sententia. Ita sunt autem spe-
 ciosa hæc & utilia, si oriuntur ex causa. Cæterum quam-
 libet pulchra locutio, nisi ad victoriam tendit, utique su-
 pervacua, sed interim etiam contraria est. Verum hæcte-
 nus evagari satis fuerit. 3 *Legum laus & vituperatio* jam majores
 ac prope summis operibus suffecturas vires desiderant:
 quæ quidem suasoriis magis an controversiis accommodata
 sit exercitatio, consuetudine & jure civitatum differt.
 4 Apud Græcos enim lator earum ad judicem vocabatur:
 Romanis pro concione suadere ac dissuadere moris fuit.
 Utroque autem modo pauca de his, & fere certa dicuntur.
 5 Nam & genera sunt tria, *sacri, publici, privati juris*. Quæ
 divisio ad laudem magis spectat, si quis eam per gradus au-
 geat, quod *lex*, quod *publica*, quod *ad religionem deum com-*
parata sit. Ea quidem de quibus quæri solet, communia
 omnibus. 6 Aut enim de jure dubitari potest ejus qui rogat,
 ut de 7 *P. Clodii*, qui 8 non rite creatus tribunus arguebatur.
 Aut de ipsius rogationis, quod est varium, 9 sive non tri-

no forte

nam ex locis debent oriri sententiæ, non
 ex sententiis loci. *Idem.*

1 *Cum ex locis debeat nasci sent.*] Geb-
 hard. Crepund. lib. 2. c. 9. pag. 83.

2 *Legum laus & vituperatio.*] Pro-
 gressus est Fabius à facilioribus sensim
 ad difficiliora, ac ultimo loco *progym-*
nasma maximum posuit, quod appellatur
immothesia. efficit autem apud Romanos
genus deliberativum, quia lex suadet vel
 dissuadet, ut in oratione contra Rul-
 lum. Apud Græcos vero *genus judiciale*,
 quia legislator accusatur *ἡ δὲ νόμων*.
 id est, quod sciverit aliquid contra leges:
 ut in oratione Æschinis contra Ctesiphontem. *Turneb.*

3 *Apud Græcos.*] Exempla possunt
 esse Demosthenis orationes *πρὸς λέ-*
πτίλω, ἢ κατὰ νεμεσίτην. *Camerar.*

4 *Nam & genera.*] Hæc exercitatio
 tractatur in universum, citra personæ
 complexum: alioqui enim jam esset cau-

sa, & non progymnasma. Loci petun-
 tur à jure, quod (ut ait Ulpianus) aut
privatum est aut publicum. *Publicum* aut
 in sacris & cerimoniis, quod *pontificium*
 appellatur: aut in cætero reipub. statu,
 quod appellatur *civile*. *Turneb.*

5 *Aut enim de jure.*] Hoc caput est
paragraphicum. non cadit autem in pro-
 gymnasma, sed in causam. *Idem.*

6 *P. Clodii.*] Suet. in Cæsar. & Cic.
 in orat. pro domo sua.

7 *Non rite creatus Tribunus.*] *Tribunus*
 esse nullus potest, nisi *plebeius*, cum au-
 tem transfret à Patribus ad plebem Clo-
 dius, servatum est de cælo à Bibulo
 consule, quæ res legem irritam facie-
 bat. *Turneb.*

8 *Sive non trino.*] Nundinis ait Ma-
 crobius, solitas rusticas tribus in urbem
 venire, mercium causa. Itaque leges
 & consulta tertiis nundinis promulga-
 bantur, quas dixere *trinundinum &*
trium

no forte ¹ nundino promulgata, ² sive non idoneo die, si-
ve contra intercessionem, vel ³ auspicia, aliudve quid quod
legitime obstat, dicitur *lata esse vel ferri*, sive alicui manen-
tium legum repugnare. Sed hæc ad illas primas exercita-
tiones non pertinent. Nam sunt hæc citra complexum per-
sonarum, temporum, causarum. Reliqua eadem fere ve-
ro fictoque certamine hujusmodi tractantur. ⁴ Nam vitium
aut *in verbis* est, aut *in rebus*. In verbis quæritur, *an sa-
tis significent, an sit in his aliquid ambiguum*. In rebus, *an lex sibi
ipsa consentiat, an in populum ferri debeat, an in singulos homi-
nes*. Maxime vero commune est quærare, *an sit honesta, an
utilis*. ⁵ Nec ignoro, plures fieri à plerisque partes: sed nos
justum, pium, religiosum, cæteraque his similia, *honesto
complectimur*. ⁶ *Justi* tamen species non simpliciter excuti
solet. Aut enim de re ipsa quæritur, ut *dignane pœna vel præ-
mio sit*: Aut de modo præmii, pœnæve, *qui tam major
quam minor* culpari potest. ⁷ Utilitas quoque interim *natura
discernitur, interim tempore*. Quædam an obtineri possint,
ambigi solet. Ne illud quidem ignorare oportet, leges
aliquando totas, aliquando ex parte reprehendi solere, cum
⁸ exemplum rei utriusque nobis claris orationibus præbea-
tur.

trium nundinam. Video accepisse quod-
dam pro loco, quod tribus in locis pro-
mulgationes fieri solerent, pro quibus
Fabius facere videri possit.

1 *Nundino*.] *Nundine institutæ* fue-
rant ut nono quoque die rustici in ur-
bem ad mercatum & leges accipiendas
venirent: quæ idcirco trinis nundinis
promulgabantur, ac deinde in arario
asservabantur, ac ratæ habebantur. *Turneb.*

2 *Promulgata*.] Vide Macrobius li-
bro 1. Satur. cap. 19.

3 *Auspicia*.] Jove tonante aut ful-
gente omnia dirimebantur, ac obnun-
ciatio auguris vel magistratus omnia
rollebat. *Turneb.*

4 *Nam vitium*.] Hoc caput nascitur
ex statibus legitimis, qui scripto conti-
nentur. *Idem.*

5 *Nec ignoro*.] Quatuor efficit partes
Aphthonius, *legitimum, justum, utile,
possibile*: Fabius *honestum & utile*, quan-
quam postea etiam ager *de possibili*, quem
esse locum putat generis deliberativi, li-
bro tertio. *Idem.*

6 *Justi tamen*.] Legis est virtus *im-
perare, permittere, vetare, punire*, adje-
ctis interim pœnis vel præmiis quæ ex
justitia expenduntur. Ita Favorinus
apud Gellium libro vigesimo, quasdam
leges duodecim tabularum culpat, quod
interim graviores, interim leviores in-
ferant pœnas. *Idem.*

7 *Utilitas*.] Cicer. in orat. pro lege
agraria.

8 *Exemplum rei utriusque*.] Hujusmo-
di potest esse exemplum oratio Æschini
in Ctesiphontem, & Demosthenis
de corona. *Turneb.*

tur. Nec me fallit eas quoque leges esse, quæ non in perpetuum rogentur, ¹ sed de honoribus aut imperiis, qualis *Manilia* fuit, de qua Ciceronis oratio est. Sed de his nihil hoc loco præcipi potest. Constant enim propria rerum de quibus agitur, non communi qualitate. His fere veteres facultatem dicendi exercuerunt, assumpta tamen à dialecticis argumentandi ratione. Nam ² fictas ad imitationem fori consiliorumque materias apud Græcos dicere, circa *Demetrium Phalerea* institutum fere constat. An ab ipso id genus exercitationis sit inventum (³ ut alio quoque libro sum confessus) parum comperi: sed ne ii quidem hoc fortissime affirmant, ullo satis idoneo auctore nituntur. Latinos vero dicendi præceptores extremis L. Crassi temporibus cepisse, ⁴ Cicero auctor est: quorum insignis ⁵ maxime *Plotius* fuit.

¹ *Sed de honoribus.*] Ut lex fuit, qua Scipio Africanus ante ætatem adeptus est consulatum, legibus solutus. & Manilia, quæ lata est à Manilio trib. pleb. de imperio Cn. Pompeio adversus Mithridatem demandando. *Turneb.*

² *Fictas ad imitationem fori, &c.*] Videndus hac de re Joh. à Wouweren *Animadv.* in Petronium p. 379. & 380. Edit. Goldasti.

³ *Ut alio quoque libro.*] Credo de causis corruptæ eloquentiæ. *Pisib.*

⁴ *Cicero auctor est.*] Lib. 3. de Oratore.

⁵ *Maxime Plotius.*] Sueton. de claris Rhetor. Gallus Euseb. in Chronic. M. Senec. libro 2. Declamation. *Pisib.* *Plotius.*] De hoc Plotio vide Tranquillum in libro de claris Rhetoribus. *Turnebus.*

C A P. V.

De lectione oratorum & historicorum apud rhetorem.

§ SED de oratione declamandi ¹ post paulo: interim, quia prima rhetorices rudimenta tractamus, non omitendum videtur id quoque ut moneam, quantum sit collaturus ad profectum discentium rhetor, si quemadmodum à grammaticis exigitur poëtarum enarratio, ita ipse quoque

PRælegendos esse pueris historicos & oratores docet, observatis eorum virtutibus ac vitiis. has enim res magis conducere ad eloquentiam, quam ullam

technologiam aut artis præceptionem scribit. *Turneb.*

¹ *Paulo.*] Cap. II. infra.

I *Histo-*